

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор на науките”

Област на висше образование - 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление - 3.7. «Администрация и управление»

Докторска програма «Организация и управление извън сферата на материалното производство» към Катедра «АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ» при Факултет «МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И АДМИНИСТРАЦИЯ» на **ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ «ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»**

Автор: **Кшищов Чирка**

Тема на дисертационния труд: **„Специфика на мениджмънта на човешкия капитал при лица с увреждания в Полша – перспектива на предприятията на свободния трудов пазар”**

Рецензент: проф. д-р Серафим Любомиров Петров - Международно Висше Бизнес Училище – Ботевград, определен за член на научното жури със Заповед на Ректора на **ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ «ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»** № 1121 от 07.09.2016 г.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Разглежданият проблем е от особена важност, тъй като през последните години на миналия век и началото на настоящия век настъпиха значителни промени в развитието на човешкия капитал, особено по отношение на човешкия капитал при лица с увреждания. Тези промени са свързани главно с прехода на Полша към пазарна икономика последван от системното преустройство на полското общество и от интеграцията на Полша с Европейския съюз.

От Увода на дисертацията се вижда, че изследвания проблем е значим и актуален, както в методологически и методически, така и в практико-приложен аспект. Провеждането на цялостно комплексно изследване на факторите и явленията, детерминиращи развитието на човешкия капитал при лица с увреждания показва, че идентифицирането на тези явления и задълбочения анализ на факторите, които ги предизвикват са необходима предпоставка за преодоляването на значителните различия на „открития

пазар” на работна ръка в Полша, като се вземат предвид директивите на Стратегията на ЕС до 2020 година относно лицата с увреждания.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Познавайки състоянието на проблема, д-р Чирка се е постарал да намери отговор на една голяма част от актуалните и с висока стойност на научна и практическа значимост въпроси по начин, недопускащ инвариантно тълкуване на проблемите - ясно, конкретно и точно. Авторът на дисертационния труд работи в Държавното Висше Училище „Якуб от Парадиж” в Гожув Велкополски на научно-дидактическия пост на адюнкта, а също така изпълнява функцията Председател на Надзорния Съвет на Любушката Бирена Фабрика АД във Витница.

Дисертационният труд се състои от 253 страници. За постигане на посочената цел и поставените научноизследователски задачи в научната си разработка, д-р Чирка е възприел подходяща структура на дисертационния труд - увод, четири глави, заключение (епилог), библиография, включваща 412 заглавия на книги и статии, нормативна база и електронни ресурси, от които: на полски – 298 заглавия и 98 заглавия на английски и френски език. Текстът е илюстриран с 47 таблици и 57 графики. Включено е и 1 приложение от 4 страници.

С творческото проучване и научното осмисляне на впечатляващите 412 литературни и електронни, нормативни и справочни източници, чиято научна и научноприложна стойност и авторитет на авторите за мен не подлежи на съмнение, е постигната висока достоверност, всеобхватност и прецизиране на направените изследвания чрез един коректен научен анализ.

Към използваните в хода на изследването източници, третиращи в различна степен и обем, отделни фрагменти и детайли от изследваната проблематика, от страна на автора е подхотено максимално добронамерено и обективно, като са подчертани неоспоримите им научни достойнства и практическо приложение.

Използваните основно две групи научни методи - теоретични и емпирични, както и редица други общо научни методи на научното познание, позволяват в стройна и логическа последователност да се разработят поставените задачи и да бъдат постигнати конкретни научни и приложни резултати.

Основните резултати от научното изследване са презентирани и защитени от автора в дискусии чрез участие и публикации в национални и международни научни конференции и списания в 40 публикации, от които: 7 монографии (от които 4 самостоятелни и 3 – в съавторство) и в 33

студии, статии и доклади в национални (полски) и международни конференции.

Това предоставя възможност на автора, създавайки верифицирана теория за икономично, ефективно и ефикасно ориентиране на ресурсите от човешки капитал на лица с увреждания, което да служи като основа за практическата реализация на този „капитал“ във фирмите на свободния трудов пазар, като система за ефективен мениджмънт в динамично променящата се среда на пазара на труда. Прецизно и адекватно са обработени и обобщени многообразните и често пъти противоречиви елементи на научното изграждане, като ги представя в съответствие с общоприетата хронология при научните разработки, с което е постигната максимална адекватност между заложените изследователски цели, задачите за тяхното постигане и инструментариума, използван за тяхното изпълнение.

Избраната методика на изследване при разработването на дисертационния труд е реализирана в системно-структурен и системно-функционален аспект, при което заложената изследователска работна хипотеза на изследването в дисертационния труд с използването на методите на теоретичните и емпиричните изследвания е получен обоснован отговор чрез поставената цел и задачи.

Предложеният дисертационен труд напълно съответства като научна разработка по обем и качество на законовите изисквания. В процеса на изследванията, авторът се основава на данни от националната статистика на Полша, данни от Евростат за сравнения на Полша със страните от Европейския Съюз, анализ на документи, информация от анкетни проучвания и анализ на резултатите получени от тях.

При събирането и обработването на информацията и за пълното описание и анализ на сложните процеси и явления, в дисертацията е използван набор от статистически методи за обработка на качествени и количествени данни, като първата група данни преобладава. При анализа на тези явления, доктор Чирка изследва връзките между различни показатели, включени във въпросниците за социологически проучвания на средни и големи полски фирми (предприятия), включени в стохастичните извадки. В четвърта глава на дисертационното изследване в процеса на обработка на емпиричните данни са приложени множествени лог-линейни регресионни модели за оценка степента на готовност на управляващите мениджъри на фирмите включени в извадката за приемане на работа на лица с увреждания от свободния трудов пазар.

3. Характеристика на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд. Достоверност на материала

Основните научни и научно-приложни резултати от извършените изследвания в дисертационния труд се свеждат до доказване с нови средства на съществени и нови страни в съществуващи научни проблеми и теории. Достоверността на материала в дисертационната разработка води до полезно увеличаване на знанията в предметната научна област на мениджмънта на човешкия капитал при лица с увреждания в Полша и представлява оригинално развитие на частни проблеми на свободния трудов пазар като научно и професионално направление, водещи до конкретни резултати.

Получените научни резултати в дисертационния труд ми дават сериозни основания да подкрепя посочените от кандидата приноси моменти, които определям като научни и научно-приложни и ги свързвам с постигнатите резултати.

Научните и научноприложните изследователски резултати в дисертационния труд се градят на задълбоченото познаване и творческото адаптиране на съвременни научни теории и практики.

Предлаганият дисертационен труд, създадената и верифицирана методика, приложена в изследванията над човешкия капитал при лица с увреждания, установяване на проблемите за привличане на този контингент във фирмите и предлагане на решения за тяхното преодоляване, включително и постигнатите приноси, са лично дело на доктор Кшищоф Чирка, като основната част от разглежданите идеи, подходи и решения представляват оригинални разработки или са нова интерпретация на вече известни, с отчитане влиянието на променящите се условия и фактори.

4. Оценката на научните резултати и приносите на дисертационния труд

В резултат на разработването на дисертационния труд като изследователски резултати на докторанта приемам

Научни приноси:

1. При използването на човешкия капитал на лица с увреждания на свободния трудов пазар оказват съществено влияние не само макроикономически фактори, но и редица фактори на микро равнище. Предприятията нямат готовност за приемането на работа на лица с увреждания, причини за което са предразсъдъци и стереотипи; знания, разбиране и подкрепа при приемане на работа на лица с увреждания; липсата на готовност за извършване на технико-

организационни промени във фирмите при появи такава необходимост; липса на умения от страна на мениджърския актив за работа с лица с увреждания.

2. Организиране и провеждане на обществени кампании от Държавния фонд за рехабилитация на лица с увреждания на Полша на централно ниво и регионално равнище с цел изграждане на готовност за приемане на работа на лица с увреждания чрез „продуктивно позициониране“ в сериали, филми и рамкови програми с голяма популярност.
3. Необходимост от финансиране на регионално ниво на програми за организиране на конференции, конкурси и други инициативи промоциращи готовността за приемане на работа на лица с увреждания във фирмите.
4. Разработване на национална политика и усъвършенстване на законодателството в областта на приемане на работа на лица с увреждания. Да се приемат програми за селекция и професионално развитие и обучения, политика на оценяване, политика на мотивации, междучовешки отношения между фирмите и във фирмите за лица с увреждания.
5. Резултатите от статистическите анализи показват съществуването на огромен дефицит на знания и опит сред мениджърските екипи на тема достъпните инструменти за подкрепа за приемане на работа на лица с увреждания, а също така условията за получаване на конкретна финансова подкрепа за работодателя.
6. Сред работодателите на свободния трудов пазар (включително и тези приемащи лица с увреждания) преобладава липсата на познаване на процедурите за получаване на промоционални средства при приемане на работа на лица с увреждания, което представлява бариера правеща невъзможно използването на тези средства. Основните причини са - трудностите в получаване на информация в тази област и на второ място сложни процедури, включително, допълнително време и генерирането на свързаните с това разноски, както и опасенията от допълнителни контроли във връзка с използването на помощни средства.
7. В много случаи условието необходимо за приемане на работа на лица с увреждания се оказва нуждата от адаптация на работното място. Значителна част от фирмите в изследването декларират липса на финансови възможности за адаптация на работното място.
8. Системата за приемане на работа на лица с увреждания се оценява много критично. Причина за това са нестабилните и сложни правни

регулации в областта на системата за приемане на работа на лица с увреждания, нестабилни и сложни условия за финансова подкрепа, ниска ефективност и целесъобразност на реализирането на помощните средства в областта на подкрепата при приемане на работа на лица с увреждания. Препоръчва се опростяване на процедурите (където това е възможно), отказ от излишни формалности, както и промени в законодателството.

9. Значение за използването на човешкия капитал при лица с увреждания придобива въпросът за правилно описание на работните места. Става въпрос за информацията свързана със съдържанието и обхвата на задачите изпълнявани на дадено работно място. В перспектива за приемане на работа на лица с увреждания, такъв анализ трябва да включва въпроси свързани с обхвата на задачите и необходимите компетенции, също така ергономия на работното място, достъпност до комуникационни линии, въпросите свързани с безопасност и хигиена на труда и други.
10. Необходимост от въвеждане на програми за психологическа подкрепа, насочени към стимулиране на импулсите в областта на използването на професионалния потенциал при лица с увреждания, които са пренебрегнати от професионална гледна точка. Това се потвърждава също от основателността от внедряване и провеждане и обществени кампании от средствата на Държавния фонд за рехабилитация на лица с увреждания на Полша.
11. Разработване на множествени лог-линейни регресионни модели за оценка степента на готовност на управляващите мениджъри на фирмите, включени в извадката, за приемане на работа на лица с увреждания от свободния трудов пазар.

5. Оценка на публикациите по дисертацията и авторството

Посочените 40 публикации по темата на дисертационния труд, са в направлението на научните изследвания на автора и не само верифицират резултатите от научното изследване, но и показват задълбоченост и широк обхват и самостоятелност при подготовката и извършването на научноизследователския процес от доктор Чирка в продължителен период от време.

Съгласно представената справка, разработките и резултатите от изследванията на доктор Чирка са цитирани в 21 публикации и изследвания от други автори, от които седем в полски и 14 в английски публикации, което още веднъж показва тяхната значимост и научна приложимост.

6. Литературна осведоменост и компетентност

Научната осведоменост и компетентност на автора се изразява в използване на 412 литературни, нормативни и справочни източници, електронни сайтове, досегашни научни мнения и изследвания по научния проблем, разработен в дисертационния труд в процеса на тяхното многообразие и противоречиво развитие.

7. Оценка за автореферата

Авторефератът е разработен съгласно законовите изисквания и съдържа основните проблеми и пътищата за тяхното решаване, посочени в дисертационния труд. Той дава пълна представа за научната стойност и практическата приложимост на постигнатите резултати от докторанта.

8. Критични бележки и препоръки

Авторефератът на български език се нуждае от сериозни корекции и подобрения.

9. Лични впечатления

Не познавам лично докторанта – доктор Чирка. Всички преценки в настоящата рецензия се базират единствено на представените дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на икономическите науки" и автореферат към него. Те дават основание да считам, че той отлично познава и работи в проблемната област и литературните източници свързани с нея, съществуващите проблеми и има критично отношение към тях. Провежда задълбочени научни изследвания и правилно интерпретира резултатите от изследователската дейност. За качеството на представения дисертационен труд освен добрата теоретична подготовка, допринася и неговия опит от практиката. Дисертационният труд и включените в него таблици, графики и други приложения са оформени отлично.

10. Заключение

Дисертационният труд заслужава висока оценка, както по отношение на задълбоченото библиографско проучване, така и с проведените социологически изследвания. Считам, че дисертационният труд отговаря

на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и Правилника за неговото прилагане за присъждане на научна степен „доктор на икономическите науки “.

Давам положителна оценка на дисертационния труд на тема „Специфика на мениджмънта на човешкия капитал при лица с увреждания в Полша – перспектива на предприятията на свободния трудов пазар” и препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на доктор **Кшищоф Чирка**, научната степен „доктор на икономическите науки” по професионално направление 3.7. «Администрация и управление», докторска програма «Организация и управление извън сферата на материалното производство».

Рецензент:

(проф. д-р Серафим Петров)

София, 28 септември 2016 г